

revista valenciana
d'estudis autonòmics

2015 | n° 60
Vol. II

Redacción y administración:

Dirección General de Desarrollo Autonómico.
Conselleria de Governación y Justicia. C/ Castán Tobeñas, 77. 46018 Valencia.
Ciudad Administrativa 9 de Octubre-Torre 4
Tl. 96 120 91 58. Fax 96 120 90 94
E-mail: rvea@gva.es

Distribución:

Librería de la Generalitat (LliG)
C/ Navellos, 15. 46003 València
Tl. 96 342 58 56
lilig@gva.es

Producción:

LaGRÁFICA

ISSN: 0213-2206

Depósito legal: V-1172-1996

La revista no se hace responsable ni comparte necesariamente las opiniones expresadas por los autores, que las formulan bajo su exclusiva responsabilidad.

Volumen II nº 60

"Actas notariales de subasta" Diego Simó Sevilla	6
"El notario europeo y su intervención en el Catastro" María de los Reyes Sánchez Moreno	42
"Protección de las personas con discapacidad en el régimen sucesorio del Código Civil" Alejandro Valiño Arcos	64
"Principio de igualdad y cooperativismo en el ámbito de la responsabilidad social corporativa" Carmen Boldó Roda	90
"La aspiración recopilatoria en la tradición jurídica valenciana (1564-1707)" Aniceto Masferrer Domingo	118
"El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano" José Bonet Navarro	158
"Las tres provincias valencianas en la última guerra de Cuba (1895-1898)" Enrique de Miguel Fernández-Carranza	194
"La 'traditio corporis et animae' y la Casa del Temple de Valencia en el siglo XIII" M^a de los Desamparados Cabanes Pecourt	230
"Vigencia actual de la obra del humanista valenciano Juan Luis Vives" Prof. Dr. José Vicente Gómez Bayarri	260
"Vicent Lluís Simó Santonja" Enric Esteve i Mollà	314

En homenaje a Vicente L. Simó Santonja. Estudios en homenaje a Vicente L. Simó Santonja.
Homenaje a Vicente L. Simó Santonja. Estudios en homenaje a Vicente L. Simó Santonja. Est
Homenaje a Vicente L. Simó Santonja. Estudios en homenaje a Vicente L. Simó Santonja. Estudio
Homenaje a Vicente L. Simó Santonja. Estudios en homenaje a Vicente L. Simó Santonja. Estudios en
Homenaje a Vicente L. Simó Santonja. Estudios en homenaje a Vicente L. Simó Santonja. Estudios en hom
Homenaje a Vicente L. Simó Santonja. Estudios en homenaje a Vicente L. Simó Santonja. Estudios en homenaje
Homenaje a Vicente L. Simó Santonja. Estudios en homenaje a Vicente L. Simó Santonja. Estudios en homenaje a Vicer

ES

homenaje a Vicer

cià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesis de
l Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Vale
n Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El D
ns la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín U
sal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la
no. El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal
Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano

El Dret Processal Valencià

El Dret Pro Valencià se la tesis de J

Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesi
segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Ugue
Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dre
Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valenc
El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesi
Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Ugue
la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dre
Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valenc
El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesi
Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Ugue
la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano. El Dre

El Dret Processal Valencià segons la tesis de Joaquín Uguet Soriano

José Bonet Navarro
Catedràtic de Dret Processal. Universitat de València
Acadèmic de número de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana

Sumari.

I. Consideracions prèvies sobre el mèrit del treball de Joaquín Uguet. **II.** La relativa rellevància del seu treball. **III.** Els aspectes orgànics del Dret PROCESSAL VALENCIÀ EN LA TESIS: 1. Òrguens jurisdiccionals: A) El Justícia i els seus assessors, B) El Bale, C) El Mustassaf, D) Els sequiers. 2. Personal auxiliar: A) Aguacils, B) Notaris i escrivans. 3. Personal col·laborador: A) Advocats, B) Procuradors. **IV.** El Procés descrit en la tesis: 1. Adequació i principis del procediment. 2. Control de la mala fe. 3. Itinerari procedimental: A) Inici de la litis i defenses prèvies, B) Alegacions i la seua prova, C) Sentència, D) Recursos, E) Eixecució. 4. Procediment extrajudicial (arbitrage). **V.** VALORACIONS FINALS.

Quan va fer-se l'ofertament de participar en el número xixanta de la Revista Valenciana d'Estudis Autonòmics als acadèmics de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana, ho vaig considerar un deure ineludible. El motiu és ben senzill: es tractava d'uns "*Estudios en Homenaje a Vicente Simó Santonja*", a la fi de recordar, in memoriam, la figura d'este insigne juriste i humaniste valencià.

El termini concedit, sempre massa breu, resultava particularment escàs quan les normes de publicació exigixen treballs originals, encara que siga en esta ocasió sobre el tema que cada autor consideré més adequat, i, además, quan l'aportació hauria de servir d'homenaje a l'extraordinària i polifacètica figura d'un gran valencià que, entre unes atres moltes i significatives coses, eixercí el valencianisme des de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana, a on arribà a ser decà i, per últim, decà d'honor.

Partint d'açò, en lloc d'aportar un treball anterior més o manco modificat o adaptat, he optat per oferir algunes impressions i reflexions, en forma d'apunts "succints i llaugers", sobre la meua ultima llectura, feta just a l'iniciar-se este fret mes de febrer de 2015. Me referixc a l'original inèdit de la tesis doctoral de Joaquín Uguet Soriano titulada *"Apuntes para la reconstitución del derecho procesal valenciano según las disposiciones de los fueros"*, i que fon defesa per l'autor en juny de 1913. Escric estes llinies sense més pretensions que tractar de reunir dos aspectes com són lo jurídic i lo valencià que, sense dubte, foren particularment significatius en l'extens curriculum de l'ara homenajat.

I. Consideracions Prèvies sobre el mèrit de la tesis de Joaquín Uguet.

L'actual estat espanyol és autonòmic pero essencialment unitari. Des d'un punt de vista jurisdiccional, es aixina al mantindre's plenament vigent el principi d'unitat de fur que rig ininterrompudament en Espanya des de la Constitució de Cadis de 1812¹, passant per les Constitucions de 18 de juny

1. La Constitució política de la monarquia espanyola, promulgada en Cadis, a 19 de març de 1812, vigent des de llavors fins 1814, i també des de 1820 a 1823 i de 1836 a 1837, disponia en el seu art. 248 que "en els negocis comuns, civils i criminals no hi haurà més que un sol fur per a tota classe de persones". I en reconèixer expressament el fur dels "eclesiàstics" i els "militars" (arts. 249 i 250), dispon que "les lleis decidiran si ha d'haver Tribunals especials per a conèixer de determinats negocis" (art. 278).

de 1837², de 23 de maig de 1845³, de 6 de juny de 1869⁴, de 30 de juny de 1876⁵, i de 9 de desembre de 1931⁶, fins al hui vigent article 117,5 de la Constitució de 1978, que disposa rotundament que "el principi d'unitat jurisdiccional és la base l'organització i funcionament dels Tribunals. La llei regularà l'exercici de la jurisdicció militar en l'àmbit estrictament castres i en els supòsits d'estat de sege, d'acord en els principis de la Constitució".

En este context marcadament unitari, per lo manco des d'un punt de vista jurídic-processal, i més de trescents anys des-

2. Vigent fins 1845, disposa que "Uns mateixos Còdics regiran en tota la Monarquia, i en ells no s'establirà més que un sol fur per a tots els espanyols en els juïns comuns, civils i criminals" (art. 4). I, en eixa línia que "les lleis determinaran els Tribunals i Jujats que ha d'haver, l'organització de cada u, les seues facultats, el modo d'exercir-les, i les calitats que han de tindre els seus individus" (art. 64).

3. Vigent fins 1868, disposa idènticament que "uns mateixos còdics regiran en tota la Monarquia" (art. 4), encara que omiteix l'expressió de que no s'establirà més que un sol fur en els juïns. I pràcticament en les mateixes paraules, manté que "les lleis determinaran els Tribunals i Jujats que ha d'haver, l'organització de cada u, les seues facultats, el modo d'exercir i les calitats que han de tindre els seus individus" (art. 67).

4. Vigent fins 1873, partix disposant que "cap espanyol podrà ser processat ni sentenciat sino pel jure o tribunal a qui, en virtut de lleis anteriors al delict, competeixca el coneixement, i en la forma que estes prescriuen. No podran crear-se tribunals extraordinaris ni comissions especials per a conèixer cap delict" (art. 11). I, per últim, preveu que "als Tribunals correspon exclusivament la potestat d'aplicar les lleis en els juïns civils i criminals. La justícia s'administra en nom del Rei. Uns mateixos Còdics regiran en tota la Monarquia, sense perjudici de les variacions que per particulars circumstàncies determinen les lleis. En ells no s'establirà més que un sol fur per a tots els espanyols en els juïns comuns, civils i criminals" (art. 91).

5. Vigent fins 1923, segueix disposant que "uns mateixos Còdics regiran en tota la Monarquia sense perjudici de les variacions que per particulars circumstàncies determinen les lleis. En ells no s'establirà més que un sol fur per a tots els espanyols en els juïns comuns, civils i criminals" (art. 75). També estableix que "les lleis determinaran els Tribunals i Jujats que ha d'haver, l'organització de cada u, les seues facultats, el modo d'exercir-les i les calitats que han de tindre els seus individus" (art. 78).

6. Vigent fins 1939, estableix que "l'Administració de Justícia comprendrà totes les jurisdiccions existents, que seran regulades per les lleis. La jurisdicció penal militar quedarà llimitada als delictos militars, als servicis d'armes i a la disciplina de tots els Instituts armats. No podrà establir-se fur algú per raó de les persones ni dels llocs. S'exceptua el cas de l'estat de guerra, en arrelgament a la llei d'Orde públic. Queden abolits tots els Tribunals d'honor, tant civils com militars".

En este context marcadament unitari, per lo manco des d'un punt de vista jurídic-processal, i més de trescents anys despuix de la desfeta d'Almasa, parlar de Dret Processal valencià resulta com a mínim cridaner. Pel contrari, resultaria plenament coherent dita denominació en la València foral.

I si a tota nació sobirana, com una de les manifestacions de la mateixa sobirania, li correspon jurisdicció, la ciència que estúdia esta jurisdicció junt a la denominada "acció" i als distints processos, açò és, el Dret Processal, llavors podia i devia denominar-se genuïnament com valencià.

puix de la desfeta d'Almasa, parlar de Dret Processal valencià resulta com a mínim cridaner. Pel contrari, resultaria plenament coherent dita denominació en la València foral, entre unes atres coses, perque es contava en un règim jurídic propi i en un entramat institucional suficientment estructurat que, en paraules de García Edo⁷, "hizo durante cinco siglos de nuestro territorio una Nación, bajo la denominación de Reino de Valencia". I si a tota nació sobirana, com una de les manifestacions de la mateixa sobirania⁸, li correspon jurisdicció⁹, la ciència que estúdia esta jurisdicció junt a la denominada "acció" i als distints processos, açò és, el Dret Processal¹⁰, llavors podia i devia denominar-se genuïnament com valencià.

7. GARCÍA EDO, Vicent: "Derecho foral e identidad valenciana (Comentarios al Título I del Estatuto de Autonomía)", en *Corts, Anuario de derecho parlamentario*, núm. 18, 2007, pàg. 304.

8. La jurisdicció sempre es definix com potestat estatal que, además, s'atribuïx en exclusiva als jutjats i tribunals. Per eixemple, SERRA DOMÍNGUEZ, Manuel: "Jurisdicción", en *Estudios de Derecho Procesal*, Ariel, Barcelona, 1969, pàgs. 23-49. ALCALÁ ZAMORA, Niceto: "Notas relativas al concepto de jurisdicción", en *Estudios de teoría general e historia del proceso (1945-1972)*, I, UNAM, México, 1974, pàgs. 29-60. PRIETO CASTRO Y FERRÁNDIZ, Leonardo: *Derecho de Tribunales. Organización, funcionamiento, gobierno*, Aranzadi, Pamplona, 1986, pàgs. 83-8.

9. La majoria d'autors consideren la jurisdicció un concepte relatiu en la mida que es dona respecte de la sobirania de l'Estat, en un moment concret i en un lloc determinat. Aixina, entre uns atres Fenech Navarro, Miguel: "Notas previas al estudio del Derecho Procesal", en *Estudios de Derecho Procesal*, (en Carreras), Bosch, Barcelona, 1962, pàg. 35. PEDRAZ PENALVA, Ernesto: *Sobre el "Poder" Judicial y la Ley Orgánica del Poder Judicial*, en "Constitución, Jurisdicción y Proceso", Madrid, 1990, pàg. 144, qui afirma que "no hay Jurisdicción sin Estado". De fet, ya afirmava CALAMANDREI, Piero: *Istituzioni di diritto processuale civile*, en "Opere Giuridiche, IV", Napoli, 1970, (a on se recopila la seua obra, publicada per primera volta en Pàdova, 1941), pàg. 34, "del concetto di giurisdizione non si può dare una definizione assoluta, valevole per tutti i tempi e per tutti i popoli".

10. Els manuals que actualment estan en us, mantenen la jurisdicció, junt a l'acció i el procés entre els conceptes substancials de la disciplina coneguda com Dret Processal. Aixina se manté, entre algunes atres, en totes les edicions d'obres com DE LA OLIVA SANTOS, Andrés (i atres): *Derecho Procesal. Introducción*, Madrid, Centro de Estudios Ramón Areces. GIMENO SENDRA, Vicente: *Introducción al Derecho Procesal*, Colex, Madrid. MONTERO AROCA, J. (i atres), *Derecho Jurisdiccional. Parte general*, Tirant lo Blanch, Valencia. MORENO CATENA Víctor, i CORTÉS DOMÍNGUEZ Valentin: *Introducción al Derecho Procesal*, Tirant lo Blanch, Valencia. ORTELLS RAMOS, Manuel (i atres): *Introducción al Derecho Procesal*, Thomson-Reuters Aranzadi, Cizur Menor. CORDÓN MORENO, Faustino: *Introducción al Derecho Procesal*, Aranzadi, Cizur Menor. ASENSIO MELLADO, José María: *Introducción al Derecho Procesal*, Tirant lo Blanch, Valencia. ORMAZÁBAL SÁNCHEZ, Guillermo: *Introducción al Derecho Procesal*, Marcial Pons, Madrid.

Actualment, l'estudi de Dret foral està adquirint el relleu que sempre havia d'haver tingut. Són de reconeixer els esforços per part d'institucions com, entre unes atres, la Generalitat valenciana, particularment a través de la Càtedra de Dret Foral valencià; alguns departaments de les distintes universitats valencianes; la mateixa Real Acadèmica de Cultura Valenciana; aixina com l'ineestimable treball d'un nutrit grup d'investigadors que s'esforcen en el seu treball. Pero si hui en dia pot entendre's que els estudis en general sobre el Dret foral valencià encara estan desenrollant-se, pot afirmar-se que l'atenció prestada en el passat, encara que puntualment poguera ser meritòria¹¹, no pot considerar-se precisament abundant, per lo manco atenent a la rellevància de la matèria. I sent aixina pel que fa al dret foral en general, en lo que al Dret Processal es referix, al marge d'alguns treballs importants sobre algunes qüestions concretes bàsicament referides a aspectes orgànics sobre la jurisdicció¹², les obres específiques i completes sobre esta rama del Dret resulten certament escasses¹³. És més, ya en l'època foral eren pocs els tractats sobre Dret Processal valencià, sempre en la versió de pràctica forense llavors comú. Fins a on yo conec, entre estos trac-

11. Entre uns atres que mereixerien també citar-se, sobre el règim foral podel vore's obres com les de CHABÁS, Roque: *Génesis del Derecho foral de Valencia*, Imprenta de Francisco Vives Mora, València, 1902; BOIX Vicente: *Apuntes históricos sobre los fueros del antiguo reino de Valencia*, Imprenta de D.Mariano de Cabrerizo, Valencia, 1855; o la de VILLALONGA VILLALBA, Ignacio: *El régimen foral valenciano: Los jurados y el consejo*, Valencia, 1916.

12. Per eixemple, en general sobre organització pot vore's RULL VILAR, Baltasar: *Organización judicial del antiguo Reino de Valencia*, Ilustre Colegio de Abogados de Valencia, Valencia, 1950. Sobre el Justícia, ROCA TRAVER, Francisco A.: *El justicia de Valencia*, Ayuntamiento de Valencia, Valencia, 1970. MANGLANO Y CUCALÓ DE MONTULL, Joaquín: *Apuntes para una memoria sobre el Justicia de Valencia*, Valencia, 1916.I, en concret sobre el àmbit penal, PÉREZ GARCÍA, Pablo: "Una magistratura de la Valencia moderna: El Justicia criminal (1598-1621)", en *Estudis: Revista de historia moderna*, núm. 12 1985-86, pàgs. 207-29. I, sobre el Bale, entre atres, PILES ROS, Leopoldo: *Estudio documental sobre el Bayle de Valencia. Su autoridad y jurisdicción*, IAM, Valencia, 1970.

13. En la mateixa tesis de Joaquín Uguet s'expressa be la situació quan diu, en les pàgines quatre i cinc que *"esta obscuridad que nota aquel que pretende hacer un estudio sobre el derecho valenciano, aumenta en grado sumo cuando se dirige al estudio especial de la rama jurídica, que sirve de tesis á este trabajo. La evolución del derecho procesal valenciano, si fue estudiada por alguien, no consiguió que su trabajo fuera conocido, su esfuerzo quedó en el secreto, y ni las personas más peritas en cuanto al movimiento de fuentes para el estudio de la historia valenciana se refiere, guardan memoria de estudio de esta naturaleza"*.

tats es trobaven, per exemple: "*Modus procedendi in causis civilibus in hoc praesenti Regno*"; "*De modo procedendi in aliis causis civilibus*"; i "*De causis criminalibus*". Aixina com també la "*Practica Valentina cum adnotationibus et provisionibus quibus communiter usuntur doctores*", escrit en valencià a pesar del títol en llatí, poc abans de l'entrada en el segle XVIII i del fatidic any 1707¹⁴.

I si en el l'entorn jurídic d'un Regne de València independent i dotat de jurisdicció no són precisament numerosos els tractats sobre Dret Processal Valencià; si des de 1707 fins a l'actualitat la perduda jurisdicció valenciana mai va recuperar-se; i si la renaixença, que escomença en el poema del valencià Vicent Salvà de 1831 titulat *Lo Somni*, fon un fenomen que pot considerar-se irrelevant quan no inexistent en l'àmbit jurídic-processal, podem compendre be l'alcanç, el merit i el valor que va tindre una obra com la de Joaquín Uguet Soriano quan, a principi del segle XX, concretament en l'any 1913, va ocupar-se de matèria tan "extranya" i poc estudiada com era llavors i és encara actualment el Dret Processal valencià.

Esta sola circumstància es suficient per a que esta obra mereixca el degut reconeiximent¹⁵. I molt especialment quan la seua perspectiva anà més allà d'una simple exposició sistemàtica dels furs, puix introduí interessants arguments interpretatius i buscà també d'alguna forma la seua utilitat¹⁶. Per això que, en cap cas, el seu valor i mereixcut reconeiximent ve eclipsat per algunes de les consideracions que a continuació me disponc a fer.

14. Segons GARCÍA EDO, Vicent: "El dret foral valencià abolit el 1707", en *Anuari de l'Agrupació borrianenca de cultura: Revista de Recerca Humanística i científica*, 2007, pàg. 13, l'obra és de PERE SANÇ, i s'escriu en una data concreta al voltant de 1695. No obstant, en la biblioteca de la Universitat Jaume I de Castelló, a on es troba el manuscrit, es cataloga com d'autor anònim.

15. Aixina deu ser quan se si sol incloure, com no podia ser d'atra manera, en la historiografia del dret català. Per exemple, per GÜNZBERG MOLL, Jordi: "Historiografia del dret català", en BALCELLS, Albert: *Història de la historiografia catalana*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2004, pàg. 267.

16. Tot perque, com afirma en les pàgines dos i tres, els furs "*no solo fueron en su tiempo modelo de legislación liberal y progresiva, sino que hace nueve centurias presentaron solución practica... á problemas que hoy se plantean con mayores caracteres de gravedad por la relajación que se observa en las constumbres publicas*".

II. La relativa rellevància del seu treball.

Partint de l'indubtable importància d'haver focalisat l'atenció en tan específica matèria, particularment en el moment que ho va fer, cal relativisar la rellevància del treball en atenció, d'una banda, al nivell dels estudis de doctorat en aquell temps i, d'un altra, a la trajectòria investigadora i docent que coneguem de l'autor.

Sobre este segon aspecte, pot dir-se que fon professor auxiliar temporal en la Facultat de Dret de la Universitat de València, des de 1919 fins per lo manco 1930¹⁷. I en eixa condició va tindre algun cert èxit en la carrera docent. Relata Mancebo¹⁸ que en 1928 hi hagué un pleit d'alguna importància entre Joaquín Uguet i Álvaro Pascual-Leone, quan competien per la auxiliària del segon grup, que incluïa Dret Polític. I debatuda la qüestió de si era procedent la contractació d'Uguet a pesar de contar en determinats anys "disfrutant" del contracte, votaren a favor de la procedència els senyors Bernabé, Cabrera, De Benito, Castàn, Valenzuela, Mur, Orúe y Puigdollers i en contra sols Mariano Gómez González (titular no obstant de la càtedra de Dret Polític en aquell moment). I, a continuació, en la votació per a l'auxiliària, Uguet va obtindre sis vots, dos més que Pascual-Leone¹⁹. Ara be, com el resultat de la votació no

Partint de l'indubtable importància d'haver focalisat l'atenció en tan específica matèria, particularment en el moment que ho va fer, cal relativisar la rellevància del treball en atenció, d'una banda, al nivell dels estudis de doctorat en aquell temps i, d'un altra, a la trajectòria investigadora i docent que coneguem de l'autor.

17. MANCEBO, María Fernanda: *La universidad de valencia. De la Monarquía a la República (1919-1939)*, Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, Univesitat de València, Valencia, 1994, pàgs. 62 i 381. Concreta que en esta última pàgina que fon "por R.O de 6-X-1919 auxiliar temporal gratuito de derecho. Por R. O. de 6-VII-1920 auxiliar temporal retribuido. Cesó el 31-III-1924 por haber transcurrido los cuatro años para los que fue nombrado. Prorrogado según R.O de 21-I-. 1924. Por R. O. de 8-XI-1927 diferido su cese hasta el 30-IX-1928 en que cesó. Por R.O18-II-1929 por concurso y propuesta de la facultad es nombrado auxiliar temporal. Por R. O. de 30-XI-1929 se dispuso que continuara en su cargo de interino. Cesa el 13-V-1930 por llevar más de ocho años de auxiliar temporal".

18. MANCEBO, María Fernanda: *La universidad de valencia...*, cit., pàg. 319.

19. Segons indica MANCEBO, María Fernanda: "El proyecto político de los universitarios. Aportación de los valencianos", en GIRONA, Albert, y MANCEBO, María Fernanda: *El exilio valenciano en América. Obra y memoria*, Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, Univesitat de València, Valencia, 1995, pàg.

Pareix que, d'alguna forma i sempre en l'àmbit universitari, Uguet despuntà entre altres professors auxiliars, però és indubtable també que no arribà a culminar la carrera universitària.

constituïa majoria absoluta, s'acordà proposar que es fera un eixercici comparatiu entre els candidats segons el Real Decret de 9 de maig de 1919. Però el ministre va resoldre que dit eixercici no era necessari²⁰. I d'eixa forma, per fi, la plaça fon adjudicada a Uguet en desembre de 1928²¹. L'episodi tenia certa transcendència per quant supongué que Pascual-Leone deixara la Facultat de Dret valenciana i s'ocupara d'unes altres activitats com pertànyer al Tribunal Suprem o ser diputat en les últimes corts de la República.

Pareix que, d'alguna forma i sempre en l'àmbit universitari, Uguet despuntà entre altres professors auxiliars, però és indubtable també que no arribà a culminar la carrera universitària. En efecte, pareix que lo normal era que els auxiliars estigueren llargs anys en eixa condició, sense alcançar la càtedra per distintes raons. En opinió de Blasco Gil²², açò era perquè alguns es dediquen al fòrum i sols tenen la Universitat com una forma de prestigi o perquè els agrada la docència. I, en paraules llierals de la mateixa autora, "no aparecen en oposiciones, lo que nos indica que no tienen interés o no creen posible su ascenso".

Sense entrar a valorar el seu treball fora de la Universitat, és un fet que Uguet no conseguix consolidar-se en la carrera universitària. I, no obstant açò, pareix que va tindre alguna

146, nota 16, votaren a favor de Pascual-Leone quatre professors: De Benito, Mur, Bernabé Herero y Gómez González y a favor de Uguet: Cabrera, Castán, Valenzuela, Orúe, Puigdollers y el decà (Jose Mª Zumalacárregi), en total seis.

20. Citant les actes de la Facultat de Dret, en sessió de 1 de febrer de 1929, diu MANCEBO ("El proyecto político...", cit, pàg. 146), que "el ministro Callejo de la Cuesta no autorizó el ejercicio comparativo porque no había empate y además Salvador Salom, otro profesor de tendencia conservadora, votó a favor del segundo. Por tanto se nombró a Uguet".

21. Matisa la mateixa autora (MANCEBO, María Fernanda: "El proyecto político...", cit, pàg. 146) que la plaça fon adjudicada a pesar del recolzament de Mariano Gómez (que era, recordem, el titular de la càtedra de Dret Politic) i encara que ya la havia gojat durant huit anys i, segons el real decret de 9 de giner de 1919, no podia ser nomenat de nou.

22. BLASCO GIL, Yolanda: "Catedráticos de la Facultad de Derecho de Valencia, 1900-1930", en ATIENZA, EVANGELIO, MAS Y MONTES: *Pensamientos jurídicos y palabras dedicados a Rafael Ballarín*, Universitat de València, València, 2009, pàg. 145. També, la mateixa autora, "Entre la trayectoria universitaria y social: los catedráticos de Derecho de Valencia, 1900-1939", en PAVÓN ROMERO, Armando: *Promoción universitaria en el mundo hispánico. Siglos XVI al XX*, México, IISUE-UNAM, pàgs. 194-5.

aspiració de permanència en la Universitat, puix consta que signà la convocatòria d'oposicions, publicada el 2 de febrer de 1925 en la Gaceta de Madrid, per a cobrir la càtedra de "Procedimientos Judiciales y Práctica Forense" de la Secció d'Estudis Universitaris de La Laguna, vacant pel trasllat del seu titular anterior a un altra Universitat. El dia 6 de maig de 1925 aparegueren publicats en la mateixa Gaceta els firmants i, entre ells²³, Joaquín Uguet. A este procés evaluador no es presentà²⁴

Tenint açò en conte, resulta patent que Uguet no conseguí consolidar-se ni fer carrera en l'escalafó universitari²⁵, encara que cap atribuir-li alguna voluntat de permanència. Sense posar en evidència la seua capacitat professional, reconeixent els seus èxits respecte d'alguns atres auxiliars en els que va competir, des de l'estricta punt de vista de la carrera docent,

Uguet no conseguí consolidar-se ni fer carrera en l'escalafó universitari, encara que cap atribuir-li alguna voluntat de permanència. Sense posar en evidència la seua capacitat professional, reconeixent els seus èxits respecte d'alguns atres auxiliars en els que va competir, des de l'estricta punt de vista de la carrera docent, no contem en elements que nos permeten afirmar que destacara especialment.

23. Álvaro Olea Pimentel, Victoriano Nuño-Beato y Asín, Mauro Miguel Romero, i Luis Navarro Canales.

24. Com relata CACHÓN CADENAS, Manuel: "Miguel Romero, Mauro (1873-1946)", en *Diccionario de catedráticos españoles de derecho (1847-1943)*, Universidad Carlos III de Madrid, http://portal.uc3m.es/portal/page/portal/instituto_figuerola/programas/phu/diccionariodecatedraticos/lcatedraticos/mromero, "sólo compareció a hacer los ejercicios de la oposición Mauro Miguel. La votación tuvo lugar el 7 de noviembre de 1925. Tanto Francisco Beceña como José Xirau, que eran los dos vocales más jóvenes, votaron a favor de la no provisión, pero los otros tres integrantes del tribunal, o sea, Montejo, Comín y Quintín Palacios, dieron sus respectivos votos a Mauro Miguel. En consecuencia, Mauro Miguel obtuvo la cátedra en cuestión, siendo nombrado catedrático de Procedimientos Judiciales y Práctica Forense de la Sección de Estudios Universitarios de La Laguna mediante Real Orden de 16 de noviembre de 1925. Tomó posesión el 24 de diciembre del mismo año, es decir, cuando ya estaba próximo a cumplir los cincuenta y tres años. Pero Mauro Miguel prefirió seguir residiendo en Valladolid, donde ejercía brillantemente la abogacía. Por ello, pidió de inmediato la excedencia voluntaria, que le fue concedida el 2 de enero de 1926. Así pues, no llegó a impartir realmente docencia en La Laguna".

25. BLASCO GIL, Yolanda: "Entre la trayectoria universitaria y social...", cit., pàg. 194, fa una descripció de com es desenvol·lava la carrera docent quan indica: "Después del doctorado en Madrid los profesores optarían a una plaza de Catedráticos supernumerarios o auxiliares que concede docencia, con un sueldo bajo –incluso a veces son gratuitos– pero con una oportunidad de entrar en el escalafón de los catedráticos numerarios, por concurso o por oposición restringida. Aparte tienen el turno libre y entre auxiliares de oposición, en que concurren con otros doctores. En general, salvo excepciones de profesores que llegan desde fuera a la universidad, los más siguen estas pautas. Después, a lo largo de su vida, pasan a otras facultades de derecho, o cambian de cátedra mediante concursos de traslados. Los sueldos van mejorando por el número en el escalafón: de entrada pasan ascenso y, por fin, a término".

no contem en elements que nos permeten afirmar que destaca especialment.

D'atra banda, en aquells temps hi havia vintitres catedràtics i quinze auxiliars en la Facultat de Dret de la Universitat de València²⁶. I entre eixos catedràtics brillaven, entre uns altres²⁷, figures tan reconegudes, prestigioses i d'obra tan extensa com José Castán Tobeñas, catedràtic de Dret Civil en València entre 1921 i 1933; o també, en la càtedra de Dret Processal, primer entre 1924 i 1925, Francisco Beceña González, i després, sobre tot, entre 1935 i 1939 el mateix Niceto Alcalá Zamora Castillo. Si tenim en compte estes circumstàncies, podem concloure que l'excel·lència de la carrera docent de Joaquín Uguet fon prou relativa, sense que arribara a despuntar en especial.

Igualment, hem de recordar que en aquell temps la tesis doctoral es feya (per lo manco es defenia) en Madrid; llevant d'alguna excepció, es realitava en un o dos anys; i, com afirma Blasco Gil²⁸ *"no es difícil, consiste en un ejercicio retórico sobre un tema que se escoge de un cuestionario o se acuerda con alguno de los catedráticos de doctorado de Madrid... trabajo sencillo y fácil de realizar"*. Paraules estes que considere que efectivament venen corroborades per la concreta tesis doctoral que defengué Joaquín Uguet en 1913.

Front a un inicialment pretensió títol "...reconstitución del derecho procesal valenciano...", ya en el mateix l'autor introduïx dos importants i prudents limitacions: denomina la tesis merament com *"apuntes"*, lo que dona una idea aproximada de la vocació escassament investigadora o, per lo manco, de la simplicitat i senzillea que la va a caracterisar; i, ademés, matisa que dita reconstitució és *"según las disposiciones de los fueros"*, per tant, deixant de banda altres possibles fonts normatives o instruments jurisprudencials i doctrinals que podien ser apropiats per a l'estudi²⁹.

26. MANCEBO, María Fernanda: *La universidad de valencia...*, cit., pàg. 320.

27. El llistat de catedràtics pot vore's en BLASCO GIL, Yolanda: "Entre la trayectoria universitaria y social...", cit., pàgs.192-3.

28. BLASCO GIL, Yolanda: "Entre la trayectoria universitaria y social...", cit., pàg. 194.

29. De fet no ni ha cap cita jurisprudencial, ni tampoc hi ha cap cita doctrinal siga en nota al peu o en text. I la relació de bibliografia citada al final se limita

Es més, a lo llarg de la tesis reiteradament l'autor s'ocupa d'anar justificant les llimitacions quantitatives i qualitatives que patix dita tesis. Aixina, per eixemple, diu en la pàgina sèt, respecte de la necessària rapidesa i encert de la resposta judicial, que "*mi actuación ha de reducirse sólo a la justificación de que ámbos caracteres concurren en el derecho procesal valenciano, determinando al mismo tiempo que la simple exposición de nuestro fuero, los preceptos que regulaban el enjuiciamiento*". A continuació i en la pàgina huit, delimita l'àmbit del seu treball enumerant aquelles qüestions que exclou. "Voy á abandonar completamente todas las cuestiones..." diu, perquè "...son aspectos de los que prescindiré creyendo obrar acertadamente ya que fueron resueltos con el éxito de la primacía y del mayor estudio"³⁰. També remet a distintes obres, com, per als orígens del Dret Foral, a la de Roque Chabàs y la seua célebre *Génesis del Derecho Foral Valenciano*, de 1902³¹.

a sèt, concretament oferix la següent informació: *Fori Regni Valentiae*, 1547; ESCOLANO y PERALES: *Historia general de Valencia*; CHABÀS, R.: *Génesis del Derecho foral de Valencia*, 1902; LLORENTE, T.: *Valencia, sus monumentos y Arte; su naturaleza é historia*, 1887 y 89; OLIVER, B.: *Historia del Derecho en Cataluña, Baleares y Valencia*, 1876-81. TARAÇONA, J.: *Anuari dels Furs, Privilegis del Regne de Valencia*, 1580; GUINART, B.: *Repertori general y breu sumari por orde alphabètic de totes les matèries dels furs de Valencia*, 1608.

30. Dites exclusions, com literalment diu: "*son todas las cuestiones que á la historia externa de la legislación valenciana se refieren; el origen de nuestro régimen foral; las semejanzas que puede tener con el de Cataluña; los deseos de Jaime I de imitar á Justiniano; las modificaciones que del Código hicieron sus sucesores por los esfuerzos de la nobleza a conseguir las ventajas que habían tenido en otras regiones; los motivos que instaron al Conquistador para no establecer del derecho aragonés en los nuevos territorios conquistados*".

31. "Podría trasladar aquí sus doctrinas, pero no incurriré en tal defecto para no alargar estos apuntes con mengua del merito alcanzado por estudio tan erudito", justifica Uguet en les pàgines nou i deu. I per això, en la pàgina cent nou reconeix que "*son á grandes rasgos los caracteres que el derecho procesal revestia. Durante estos apuntes he procurado separarme de aquello que por haber sido tratado por otro ó por ofrecer analogías con instituciones de otras regiones no revisten ninguna particularidad*". I també, en la mateixa línia, pàgines cent nou i cent deu, diu que "*todo lo relativo á su organización puede estudiarse en cualquier obra de derecho historico, por ello los abandono, haciendo tan solo alusión á que existian en Valencia como en todas las demás regiones que constituían la monarquía aragonesa*". Aixina mateix, en les pàgines huitantatrés i huitantaquatre justifica, donat que les qüestions relatives al procediment no es troben en la rúbrica 1ª del Llibre III, epígraf relatiu als juïns i la manera de procedir en ells, que "*por ello pués limitaré tan solo esta parte de mi estudio á una sucinta exposición de los principales caracteres que el seguimiento del pleito revestia*". I, per lo restant, "*ofrecia en los fueros valencianos tales semejanzas con el moderno, que en gracia á la brevedad las omitiré*" (pàgina norantacin).

A lo llarg de la tesis reiteradament l'autor s'ocupa d'anar justificant les llimitacions quantitatives i qualitatives que patix dita tesis.

La tesis doctoral de Joaquín Uguet no destaca especialment. Açò no exclou que, buscant sempre la utilitat de la legislació valenciana, introduïra interessants reflexions i arguments interpretatius valiosos.

No es possible atribuir ni esperar a priori especial o significatiu relleu en el seu treball. Encara aixina, donada la seua oportunitat i valorant algunes bones aportacions en la tesis, resulta prou il·lustrativa, certament interessant i crec que fins de llectura obligatòria.

En atres ocasions, Uguet senzillament califica el seu treball com "*ligerísimos apuntes*" (pàgina dèu)³²; o també advertix que va a fer "*escasas consideraciones*" sobre determinada institució o circumstància (pàgines cinquanta i cent dèu).

A la fi, resulta patent que la tesis doctoral de Joaquín Uguet no destaca especialment. Açò no exclou que, buscant sempre la utilitat de la legislació valenciana, introduïra interessants reflexions i arguments interpretatius valiosos. Es de supondré que, donades les seues característiques i resultats, es realisà en un relatiu breu temps perque respon a les característiques habituals resenyades al davant, açò és, senzillea i, consegüentment, ser de fàcil realització. De fet, no se pot atribuir valor significatiu distint a les dites reflexions interpretatives ni, sobre tot, a l'extraordinària oportunitat del tema elegit. I si ad això afegim que l'única publicació coneguda de Uguet, ademés de la tesis, és *El estado a través del sindicalismo*, impresa per Domenech en 1924, i que conta en a penes vint i tres pàgines, pot afirmar-se, respecte a l'àmbit investigador de Joaquín Uguet, que no és possible atribuir ni esperar a priori especial o significatiu relleu en el seu treball. Encara aixina, donada la seua oportunitat i valorant algunes bones aportacions en la tesis, resulta prou il·lustrativa, certament interessant i crec que fins de llectura obligatòria.

32. En similar línia, parla de "*ligerísimas notas sobre la organización de la justicia valenciana*" (pàgines cinquantaquatre i cinquanta i); en relació al Bale general, indica en la pàgina trentaú que, "*limitado al estudio jurídico y dentro de él al derecho procesal, examinaré ligeramente las facultades jurisdiccionales que por fuero le correspondían*". Atres vegades, com en la pàgina cinquanta i tres, i en relació en els honoraris dels advocats, cita una de les rubriques dels furs afirmant dient que "*no hay necesidad de reproducir*"; o en la pàgina xixantacinc, explicant que un determinat terme "*se conserva en el argot forense y que es lo suficientemente expresivo para comprender su alcance, sin necesidad de grandes razonamientos*".

III. Els aspectes orgànics del Dret Processal Valencià en la tesis.

Una vegada justificat el tema de la tesis, bàsicament centrat en les carències observades en els estudis relatius al dret valencià i més encara en el dret processal, aixina com fixats i llimitats els propòsits, inicia l'estudi afrontant lo que denomina organització dels tribunals, encara que més be hauria d'anomenar "aspectes orgànics". Considere que és aixina perque, junt a òrguens jurisdiccionals com el Justícia, el Bale general, el mustassaf i els jurats de rec, inclou també "apunts" sobre el personal auxiliar, concretament dels aguasils, notaris i escrivans; i també sobre personal colaborador (encara que els denomina "*auxiliares de los interesados*") en una extensa referència als advocats i procuradors. I açò ho fa ni més ni manco durant huitantatré pàgines d'un treball que en total conta en cent setze.

Omet qualsevol consideració expressa i directa a aspectes que podrien haver tingut interés com són, entre uns atres, caràcters de la jurisdicció segons els furs, drets, garanties³³, principis, o tota l'estructura orgànica i la seua complexa distribució competencial.

Sobre competència, solament fa una alusió a que la "jurisdicció" no era sols la de conéixer dels pleits civils i criminals substanciats en València, sino també en apelació d'aquelles sentències dictades pels senyors territorials (pàgina díhuit). Aixina també, fa una genèrica referència a la competència en l'apartat que titula "*de los juicio: sus trámites y solución*", indicant que regien les mateixes normes que conté la nostra llei

33. Aixina i tot, fa alguna referència, per eixemple, sobre incompatibilitats diu, en la pàgina vintidós, que els furs ordenaven que "*los pleitos finasen por medio de la sentencia, sin que el Justicia tuviera en cuenta razones de parentesco ni vecindad, ni aun los mandatos del mismo Rey para poner trabas a un pleito hasta que fuese totalmente pagado al acreedor*"; i també, a continuació, se referix a la tutela judicial efectiva, parlant de la "*obligación que impone en el fuero II al mismo Justicia de que no pueda dejar sin haber dictado sentencia los pleitos que se presentaren durante el año de ejercicio*".

d'enjuïcament, que s'autorisava al litigant a formular qüestió de competència, i que la regla bàsica era la sumissió.

1. Òrguens jurisdiccionals

A) El Justícia i els seus assessors

Ademés de les referències o reproduccions més o manco expressades als furs, resulten interessants algunes consideracions que aporta en la tesis. Distingeix la figura del Justícia del seu homònim d'Aragó. Però, segons indica (pàgina onze), coneixedor el rei Jaume dels perniciosos efectes que a la causa pública poguera derivar la vinculació del càrrec en la classe aristocràtica, "*negó a esta el derecho a ocupar tan alta magistratura, encargando a los honrados vecinos la designación de tres personas en una de las que había de recaer en nombramiento*". Es tractava en realitat d'una específica garantia d'independència presa en València de forma específica per ser adequada en aquella societat i partint de l'experiència.

Crec que mereix destacar-se el fet de que el nomenament derivava d'alguna sort d'elecció, i també que fora llimitat, en l'espai³⁴ i en el temps –en inamovilitat temporal³⁵– concretament sols a un any. Qüestions abds que podrien inspirar debats tan actuals com un possible sistema democràtic d'accés a la funció judicial, o la concreció d'algunes garanties d'independència³⁶.

Per si un cas, es nomenava igualment un suplent que el substituiria quan el titular muiguera o es fera indigne. I ademés, hi havia un consell d'hòmen bons designats per les parròquies. Resalta l'autor els esforços de separar als nobles del càrrec a

34. INSA RIBELLES, María Dolores: "La justicia municipal en el Condado de Cocentaina durante el siglo XVI: problemas jurisdiccionales", en *En la España Medieval*, vol. 7, 1985, pàgs. 1645-59, s'ocupa d'un Justícia distint al de la ciutat de València. És més, como indica la mateixa autora (pàg. 1645), dins del Regne, cadascú dels senyorijs posseïa unes ordenacions municipals particulars, creant-se greus conflictes jurisdiccionals entre les ciutatats i els senyors feudals.

35. Al respecte diu Uguet en la pàgina setze de la tesis, "*la inamovilidad del Justicia le concedía una autoridad inmensa, pues aquel honrado vecino que sus conciudadanos habían elegido para la magistratura suprema, no tenía que doblegar su espíritu a las presiones del amo que no tenía, ni al temor de ser sustituido por no haber atendido determinadas indicaciones*".

36. Més anecdòtic es que l'elecció havera de fer-se el tercer dia ans de nadal, i que jurara el càrrec al cantar l'evangeli en la missa major d'eixa festivitat.

la fi, com diu, de que no *"pudieran aprovechar en su beneficio exclusivo aquello que debía ser garantía suprema de equidad"*; i també la prohibició de que els advocats formaren part del consell de justícia allí on havien d'exercir la seua professió en l'objecte de *"evitar la perniciosa costumbre de que los juristas interpretaran a su placer el derecho valenciano"*. Ademés, era de significatiu interés que si apareguera fosc algun precepte, *"...no podían en modo alguno acudir á llenar el vacío ó á esclarecer la oscuridad en el derecho romano ni canónico, que estaba prohibido invocar y mucho más seguir en la solución de las cuestiones litigiosas"* (pàgines tretze i catorze), sino segons a la *"razón natural"* (pàgina vint).

Entre unes atres reflexions que podrien derivar de la llectura de la tesis poden mencionar-se les següents preguntes: ¿potser que, com ocasionalment s'afirma o com pareix que ocorre en Tribunals tant eficaços com és el Tribunal de les Aigües de València, una justícia sense advocats és garantia d'eficàcia?; ¿potser que, com constata alguna experiència, determinats actes com els de conciliació davant d'una o d'un jugador actiu, finalisen en major número d'acorts si es celebren sense advocats? Es més, ¿potser més adequada o eficient una justícia servida per homens bons que resolguen en equitat?, o ¿potser convenient i digne de protecció especial una justícia autocompositiva, i sense aplicació de drets, per basar-se exclusivament en l'acort? Estes són algunes de les preguntes i debats que deriven d'una regulació que, per més derogada, antiga i, en alguns aspectes, en absolut traslladable a l'actualitat, no deixa de ser valenciana, molt nostra per tant i, sobre tot, és germen de reflexió i plenament actual en allò essencial.

B) El Bale

Encara que l'autor de la tesis considera i denomina al Bale com *"funcionario"*, de nomenament pel Rei i encarregat principalment de la defensa del patrimoni real, reconeix que no per això deixava de tindre ampla *"jurisdicció"*.

Sobre esta figura formula raonaments interessants partint de la regulació en els furs. A pesar de no excloure's expressament en els mateixos, defén que havia de ser, com el Justícia, de la classe popular perquè, argumenta, *"transcurridos dos años de haber ejercido cada uno de estos cargos podía ser uno nombrado para el otro, lo que hace pensar en la igualdad de condición civil de los que habían de desempeñar"*, especialment

Regulació que, per més derogada, antiga i, en alguns aspectes, en absolut traslladable a l'actualitat, no deixa de ser valenciana, molt nostra per tant i, sobre tot, és germen de reflexió i plenament actual en allò essencial.

Junt a l'administració de les rendes públiques, el Bale coneixia de negocis i pleits no solament relatius a la facenda pública, sino també a altres assunts, parcialment distints segons el lloc on eixercira funcions.

perque el fur LXXX fon dictat quan la noblea estava exclosa del càrrec de Justícia (pàgines trenta i trentaú).

En relació a les seues competències, senyala que junt a l'administració de les rendes públiques, el Bale coneixia de negocis i pleits no solament relatius a la facenda pública, sino també a altres assunts, parcialment distints segons el lloc on eixercira funcions³⁷. Aixina, per eixemple, en base en el fur LXIV, *"tenía jurisdicción exclusiva para todas las cosas que se referían á los barcos y cosas de mar, potestad que comprendía no solo una facultad administrativa de registro y percepción de tributos, sino que ademas como se establece en el fuero LXVIII se hacía extensiva á fallar los pleitos civiles y criminales en todo lo que con la vida de mar se relacionaba"* (pàgines trentatrés i trentaquatre). També era juge de la mar i coneixia de les causes civils i criminals, en les seues paraules, *"en que estubiesen interesados los vencidos, y en este orden no hay que desconocer que seria improbo su trabajo, sobre todo en los primeros tiempos y hasta que empezaran á tomarse medidas para evitar el contagio de ambas poblaciones con los cristianos, y más tarde ordenar la completa expulsión de los últimos restos de los primeros dominadores"*.

Inclús pels furs XCII y XCVI podia "pedir cuentas al justicia del desempeño de su cargo". Norma que denomina, en raó, com *"facultad peligrosa"* en relació a l'independència judicial. Pero la matisa argumentant que *"la facultada no debió hacerse extensiva á otra cosa que á examinar las cuentas que rendía de los bienes que administraba pués... no tendría adecuada explicación el contrasentido que supone el procurar magna independencia para el poder judicial y al mismo tiempo el someter la más alta magistratura á la inquisición de un funcionario que, aunque de origen popular, tenía que agradecer al rey su designación y nombramiento"* (pàgines trentaset i trentahuit). Interpretació que, no obstant, convidria comprovar si efectivament es corresponia a la realitat o es llimitava a un intent voluntariste de salvar una norma que podria supondre una verdadera ingerència del Rei en l'administració de la justícia.

37. Advertix que la diferència es llimita a chicotets detalls, *"como el de no poder tener alguaciles el de Jativa, ó lugarteniente el de Jijona (fuero CXXIV) ó ampliar en algún modo su facultad como le ocurría al de Morella que hacía extensiva su jurisdicción á conocer de los daños causados por el ganado (fuero CXXXVI)"* (pàgines trentanou i quaranta).

Com el Justícia, el Bale tenia també un suplent, que el substituïa quan estava impossibilitat per qualsevol causa. Per tant, el suplent no es llimitaba a substituir-lo en els casos de mort o indignitat com el primer (qui, d'atra banda, podia delegar en home bo baix la seua responsabilitat). Además, contava en assessors "*dotados de facultades distintas, según la autoridad á que ilustraban y la población donde ejercían sus funciones*" (açò últim en la pàgina quarantaú).

Entre les prohibicions i causes d'incompatibilitat cita les següents: que no pogueren eixerir el càrrec "*no solo los vendidos sino además los usureros públicos*" (fur LXXXIII); la prohibició de comprar coses objecte de litigi en el que intervinguera; aixina com "*alguna otra limitación perfectamente explicables y que hoy se consignan en todos los Códigos modernos*" (pàgines quaranta i quarantaú).

Per últim, en relació al règim retributiu, afirma Uguet que "*no era muy ventajosa la posición de estos modestos funcionarios, sus sueldos eran mezquinos con relación al cargo que desempeñaban, pero quizá por esto mismo prestaros meritosísimos servicios ya que acudían á la justicia no atraídos por el cebo de los emolumentos sino por el convencimiento que tenían de lo justo de su misión y de las ventajas que con el consejo aportaban al mantenimiento de los preceptos contenidos en la legislación valenciana*" (pàgines quarantatrés i quarantaquatre).

Numeroses són les qüestions que susciten les anteriors consideracions. Entre unes atres, les més immediates, poden ser: la fitada entre les funcions administratives i jurisdiccionals, debat encara no tancat en la meua opinió³⁸; la possible revisió de les causes de prohibició o d'incompatibilitat dels titulars jurisdiccionals; o les condicions d'accés a la seua funció relacionades en el seu règim retributiu per incentius o no.

C) El Mustassaf

El Mustassaf que "*por sus facultades revestían en cierto modo el carácter de funcionarios judiciales aunque predominase el de organismos administrativos*", eixeria funcions administratives i jurisdiccionals. D'una banda, el Mustassaf

38. Véja's BONET NAVARRO, José: "Los elementos identificadores de la función jurisdiccional desde la justicia de aguas", pendent de publicació en el llibre homenage a Andrés de la Oliva Santos.

El Mustassaf centrava les seues competències en la conservació de l'orde públic en places i mercats com funció administrativa; i d'atra, solucionava les diferències entre els mercaders.

centrava les seues competències en la conservació de l'orde públic en places i mercats com funció administrativa; i d'atra, solucionava les diferències entre els mercaders.

Com el Justicia, havia de nomenar-se a persona de la classe popular, i la duració del seu mandat es llimitava a sols un any. En canvi, era elegit pels prohoms de les distintes ciutats, en este cas, la vespra de Sant Miquel.

Per últim, als efectes de resaltar l'importància del càrrec, Uguet fa referència genèrica a que el Bale "*procuró en diferentes ocasiones sustraer atribuciones que al almotacen correspondían lo que evitaron los reyes*" (pàgines cinquanta-cinc i cinquantsis). Lo que, en la meua opinió, supón un nou eixemple de que les relacions entre els òrguens dotats de poder són relativament habituals. En l'actualitat, no resulten precisament anecdòtiques les tenses relacions, per eixemple, entre les comunitats autònomes i l'estat, o entre el Tribunal Suprem i el Tribunal Constitucional. I fins venen regulant-se sistemes per a la solució dels conflictes entre els òrguens jurisdiccionalis i uns atres poders de l'estat o entre sí. Aixina, els arts. 38 i 39 de la vigent Llei Orgànica del Poder Judicial i la Llei Orgànica 2/1987, de 18 de maig, oferixen el marc regulador per a la seua solució, resolent-se per la Sala de Conflictes de Jurisdicció; se regulen sistemes per a solucionar els denominats conflictes de competència, quan la discrepància es planteja entre òrguens jurisdiccionalis de distint orde (arts. 42 a 50 LOPJ); o també les denominades "qüestions de competència" en els arts. 51 i 52 LOPJ, per a resoldre les controvèrsies de competència entre òrguens jurisdiccionalis del mateix orde, per entendre's abdós incompetents³⁹. Tot perque la conflictivitat en l'eixercici del poder, com a realitat que ha segut degudament atesa per a encarrilar-la llegalment en un marc normatiu ordenat per a la seua resolució, forma part natural o, com a mínim, habitual, en el propi eixercici del poder.

39. Veja's una referència en ORTELLS RAMOS, Manuel: "La potestad jurisdiccional", en *Introducción al Derecho Procesal*, (en uns atres), Thomson Reuters Aranzadi, Cizur Menor, 2014, pàgs. 144-5. També, el mateix autor: "Capítulo 8" en *Derecho Procesal Civil*, (en uns atres), Thomson Reuters Aranzadi, Cizur Menor, 2014, pàgs. 217-8. I en major detall, SANTOS VIJANDE, Jesús María: "Sobre los conflictos de jurisdicción", en *Repertorio Aranzadi del Tribunal Constitucional*, núm. 3, 2000, pàgs. 1867-82. SANZ HEREDERO, José Daniel: "Conflictos de Jurisdicción", en *Cuadernos de Derecho Judicial*, núm. 13, 1996, pàgs. 49-118. FERNÁNDEZ VIAGAS BARTOLOMÉ, Plácido: "Conflictos de jurisdicción e inviolabilidad", en *Revista de las Cortes Generales*, núm. 15, 1988, pàgs. 243-66.

D) Els Sequiers

Conclou les referències als òrguens jurisdiccionalis justificant la competència d'un tribunal de sequiers designats pels terratinents usuaris de les mateixes séquies. L'importància i riquesa de l'aigua feya que les qüestions sobre son aprofitament *“tenían que ser de grandísima importancia y de las que mayor apasionamiento llevaban al animo de los contendientes”* (pàgina cinquanta-huit). No obstant, les referències en els furs són escasses (l'limitades a la rúbrica 31 del llibre IX destinada a la regulació de les funcions dels sequiers), i açò és perquè, explica, *“las cuestiones que surgieran, se aplicarían inútilmente si se tratara de formar un verdadero código sobre el régimen de las aguas, encomendando su aplicación á los tribunales ordinarios”*. Igualment, considera Uguet que la necessitat de que la raó natural fora el motiu que determine la licitud de la controvèrsia, mijançant un ràpid enjuiciament, *“hizo pensar al Rey Conquistador en respetar costumbres implantadas al tiempo de la conquista y se limitó tan solo á determinar que habrían acequeros que delucidarian las cuestiones que entre los participes se presentaran imponiendo las penas adecuadas (furs II y VI)”* (pàgina cinquanta-nou). I, a pesar de la parquetat de la l'legislació, no necessitaren ampliacions, puix, diu, *“el propio interés de todos los interesados hacia velar por el exacto cumplimiento de las leyes á que debían sujetarse”* I, en definitiva, conclou que *“los fallos de los jurados, huertanos que desconocen la ley, pero que tienen perfecta razón de los perjuicios que ocasionan los que quebrantan el orden establecido, sin necesidad de meritos, ni grandes ni extraordinarias probanzas, resuelven rapidamente las diferencias surgidas restableciendo la normalidad ya que todos acatan la resolución de los jurados inspiradas única y exclusivamente por la justicia... huertanos que sin papeles ni códigos, bajo el pórtico del templo resuelven inmediatamente las denuncias que se formulan... institución que produce optimos frutos porque consiguió librarse de extrañas intromisiones con pretextos reglamentarios”* (pàgines xixanta a xixantadós).

Además de sumar-se al l'larc l'listat d'autors que han vingut alabant el Tribunal de les Aigües de València⁴⁰, possiblement lo més destacable siguen les manifestacions sobre una naturalea

La necessitat de que la raó natural fora el motiu que determine la licitud de la controvèrsia, mijançant un ràpid enjuiciament, “hizo pensar al Rey Conquistador en respetar costumbres implantadas al tiempo de la conquista y se limitó tan solo á determinar que habrían acequeros que delucidarian las cuestiones que entre los participes se presentaran imponiendo las penas adecuadas”.

⁴⁰. Sobre esta i algunes atres qüestions, entre uns atres, convindria voré's BONET NAVARRO, José: *Unitat de fur i Tribunal de les Aigües. Un exemple de resistència valenciana*, RACV, Valencia, 2014.

Además de facultats com delegats de l'autoritat superior, inicialment els aguasils podien detindre, recloure en la presó, decomissar i apoderar-se dels instruments del delict.

jurídica no ben definida⁴¹. Concretament, afirma que, junt al Mustassaf, és "de índole administrativa" (pàgines deu i onze), encara que despuix la matise d'alguna manera, en la pàgina cinquanta-cinc, dient que "el *almotacén* y los *jurados de riego*, que por sus facultades revestían en cierto modo el carácter de *funcionarios judiciales aunque predominase el de organismos administrativos*". En tot cas, era habitual mesclar funcions administratives i jurisdiccionals, hui en dia inadmissible en tot allò que no siga l'anomenada "administració de l'administració de justícia", que llavors afectava inclús al propi Bale⁴².

2. Personal auxiliar

Auxiliars del Justícia i el Bale es trobaven "varios entre los cuales mentaremos tan solo á los *alguaciles* y á los *Notarios ó Escribanos*".

A) Aguacils

De nomenament real (fur CXV de la rúbrica 5ª del llibre III), era en principi un càrrec rellevant "pués á su numero limitado unían una consideración social no despreciable dado la naturaleza de sus funciones y el origen de su nombramiento" (pàgina quaranta-cinc). Además de facultats com delegats de l'autoritat superior, inicialment els aguasils podien detindre, recloure en la presó, decomissar i apoderar-se dels instruments del delict. No obstant açò, posteriorment (primer pel fur CXVIII de la rúbrica 7ª del llibre IX, i definitivament en el fur CXIV de la rúbrica 5ª del llibre III) estes últimes funcions es llimitaren a ser mers guardadors de l'orde públic entre els criats i dependents palacians⁴³. Reduint-se de forma considerable l'inicial importància del càrrec, i, com resalta, "solamente aspiraran á desempeñarlo presonas de la más modesta posición, que hacían de esta su profesión atraídos por las

41. Sobre açò veja's BONET NAVARRO, J., "La jurisdicción en el Tribunal de las Aguas", en *El Tribunal de las Aguas de Valencia, claves jurídicas*, (dir.: BONET; coor: MASCARELL), Institució Alfons el Magnànim, València, pàgs. 187-249.

42. Reconeix que "juntamente con el Justícia, había otro funcionario que encargado principalmente del orden administrativo no por eso dejaba de tener una amplia jurisdicción que llegaba á alcanzar hasta el Justícia mismo" (pàgina vintinou).

43. Prohibint-se recloure i detindre a qualsevol persona que no foren "vostres familiars ó domesticchs", baix pena de cent morabatins que es feya efectiva en els bens de l'Aguasil, destinant-se la mitat com premi al acusador, i lo restant a reparar las muralles i obras publicques allà on s'havia comés.

ventajas escasas económicas que el cargo reportaba" (pàgina quarantahuit).

Junt a les funcions referides, i com en l'actualitat (la seua, de 1913)⁴⁴, eren els eixecutors dels manaments judicials.

B) Notaris i escrivans

Càrrecs "confundits", diu Uguet *"no separándose sus funciones en funcionarios diferentes hasta mediados del siglo pasado"*, encara que en València pareix que els notaris eixercien funcions extrajudicials (pàgines quarantahuit i quarantanou), distinguint-se entre notaris reals i ordinaris en la regulació dels furs.

Càrrec de prestigi i responsabilitat, al que corresponien beneficis com ara permanència, secret professional i dret a cobrar certs estipendis prefixats. Encara que la regulació es considerada semblant a "l'actual", destaca una salvetat digna de ser mencionada: *"como los Escribanos cobraban por hojas de testimonio que libaban, se dispuso el que no dieran copias y por consiguiente que no las cobraran sino cuando así fuera la voluntad del litigante, por lo demás, desde el número de líneas que había que tener la hoja de testimonio hasta la manera de salvar las enmiendas todo estaba perfectamente previsto y ordenado"* (pàgina cinquantaquatre).

3. Personal colaborador

Aludix Uguet als advocats i procuradors com "auxiliars de los interesados", encara que des del punt de vista del orgue jurisdiccional han de considerar-se en realitat col·laboradors.

A) Advocats

Es preocupa y molt Uguet de l'existència de pleits temeraris i el mateix que, *"hoy es nota con esos beneficios de pobreza"*, i arriba a dir, argumentant a continuació, que: *"más que medios de evitar el posible imperio de los poderosos con perjuicio de los legítimos derechos de los humildes, parecen armas legales que á los pobres se conceden, para molestar sin razón, á aquellos"*

Como los Escribanos cobraban por hojas de testimonio que libaban, se dispuso el que no dieran copias y por consiguiente que no las cobraran sino cuando así fuera la voluntad del litigante, por lo demás, desde el número de líneas que había que tener la hoja de testimonio hasta la manera de salvar las enmiendas todo estaba perfectamente previsto y ordenado.

⁴⁴. En la de 2015, salvant moltíssimes distàncies, podria tindre certa equivalència en el cos d'auxili judicial. Les funcions es troben previstes en l'article 478 LOPJ. Entre unes atres, són: la pràctica dels actes de comunicació en capacitat de certificació; la eixcució d'embargament o llançaments; actuar com policia judicial, velar per les condicions d'us de les sales de vistes i mantindre l'orde públic en elles.

Les funcions dels advocats són equivalents a les actuals: la direcció jurídica dels pleits, i també les seues manifestacions tenien el mateix valor que si les haguera fet el client al que dirigien. No obstant, hi havia interessants precaucions que feyen la professió d'advocat prou ardua.

que en evitación de los daños que el seguimiento de un pleito ocasiona, procuran comprar su tranquilidad con una transacción en la que se tiene en cuenta los gastos que el pleito supone” (pàgina xixantadós i xixantatrés). I conclou més avant, en la pàgina setantatrés, que “en vano se lamentan en nuestros días de las corruptelas de la profesión, de la indignidad de sostener una pobreza para formular luego demandas temerarias; la solución única es el restablecimiento de los preceptos contenidos en los Fueros valencianos, con lo que se conseguiría elevar hasta donde se merece una digna clase que ha sido ofendida por la conducta poco escrupulosa de algunos profesionales”.

De la reglamentació dels advocats que destaca, crec que mereix una atenció especial l'existència de dos categories d'advocats: els ordinaris i els de secà. Sols els primers havien demostrat la seua suficiència davant un tribunal compost per dos “sabis”, els quals actuaven també de “*corregidores de los Abogados para que inquiriesen si usaban mal de su oficio y amonestasen privadamente á aquellos*” (pàgina xixantassís), podent fins perdre l'ofici durant cert temps.

Com mida de control, además de la necessitat de jurament, quan els escrits es presentaren sense signatura de lletrat, “*exigía el Juez que manifestasen los que los utilizaban quien era el que lo había inspirado y quizá escrito (fuero VI) y lo mismo hacían los Notarios en cuanto á las minutas de escrituras.*”

Al final les funcions dels advocats són equivalents a les actuals: la direcció jurídica dels pleits, i també les seues manifestacions tenien el mateix valor que si les haguera fet el client al que dirigien. No obstant, hi havia interessants precaucions que feyen la professió d'advocat prou àrdua i que mereixen ser ressaltades. Entre unes atres:

1.ª “*Al mismo tiempo que se les prohíben la cita de disposiciones de los derechos romano y canonico (fuero III) les autorizaban para que dentro de dos siguientes á la alegación pudieran enmendar el yerro en que hubiesen incurrido siempre que se manifestare expresamente la involuntaria equivocación*” (fuero II) (pàgines xixantanou i setanta).

2.ª Podien desistir de la defensa si, en qualsevol moment del pleit, es consideraven impossibilitats de defendre “*temerarias actitudes.*”

3.ª Si establien el pacte de "cuota litis", "eran condenados en las costas que el litigio ocasionare que se hacian efectivas en sus propios bienes".

4.ª "El Abogado que perdiera un pleito con tres sentencias conformes, pagara todas las costas ocasionadas", baix apercebiement, de que, si no les liquidaba en el moment precís que el juge les marcara perque no disposara de mijos econòmics (i encara més, suponc, quan tinga atres raons manco justificades), se'ls podria privar del seu ofici.

D'atra banda, tenien incompatibilitat en determinats càrrecs com juges, escrivans i notaris, arribant a prohibir-los estar en els estudis dels notaris "como dependientes domesticos, ni que aquellos estén al servicio de los Letrados" (pàgina setantaquatre).

En comparació al règim actual, considera Uguet que "no tenia nada de envidiable la profesión de Abogado, su condición era bastante inferior a la que hoy goza, su responsabilidad inmensa". I l'única ventaja que troba es que els seus honoraris prescrivien als quatre anys en lloc dels tres actuals, tenint preferència, i açò és més rellevant, respecte d'atres possibles acreedors.

Per la seua part, els advocats "de secà", que no hi havien superat la suficiència, sols podien aconsellar i dirigir als litigants en assunts de escassa importància, al no estar habilitats a fer alegacions per escrit quan el procediment verbal es llimitava a aquells considerats "insignificants". Ademés, entre unes atres coses, solament poden defendre a una sola persona, baix multa de deu morabatins (la mitat al fisc i l'atra mitat a la part contra la que s'haguera presentat la demanda).

Molts són les reflexions i les idees que dona esta regulació respecte de problemes encara vigents com el règim de responsabilitats i les prevencions que podrien correspondre a favor del defesos en pleits; aixina com, d'atra banda, sobre el sistema d'accés a la professió i les seues conseqüències.

B) Procuradors

Llavors es denominava com procuradors tant els representants de les parts en juí com, en general, tots els mandatari, açò és, aquells que per delegació d'atres eixcutaven actes que interessaven al mandant.

*"No tenia nada de envidiable la profesión de Abogado, su condición era bastante inferior a la que hoy goza, su responsabilidad inmensa".
I l'única ventaja que troba es que els seus honoraris prescrivien als quatre anys en lloc dels tres actuals, tenint preferència, i açò és més rellevant, respecte d'atres possibles acreedors.*

Es denominava com procuradors tant els representants de les parts en juí com, en general, tots els mandatari, açò és, aquells que per delegació d'atres eixcutaven actes que interessaven al mandant.

Curiosament, si no eren procuradors fiscals (del Regne de València), els quals havien de tindre nocions de dret, en general no se'ls exigien coneiximents ni aptituds especials, sense més condicions de no estar acusats de crim, i no ser "femelles"⁴⁵ (pàgina setantanou). I donaven caució de que allò que deyen era inspirat pel representat, en cas contrari, havien de pagar els gastos ocasionats.

IV. El Procés descrit en la tesis.

En la "sucinta exposición de los principales caracteres", que Uguet titula: "de los juicios: sus tramites y solución" (pàgines huitantatrés i huitantaquatre), encara que de forma panoràmica i a vegades parcial, tracta qüestions, principalment del procés civil, molt interessants i fins d'indubtable actualitat.

1. Adequació i principis del procediment

Recorda Uguet que el procediment era principalment escrit. Ara be, a partir del regnat de Pere II, perque dit procediment escrit "ocasionaba dispendios superiores al interés que se dilucidaba", s'introduí en el fur V, rúbrica 1ª del llibre VII, el procediment "verbal". Este procediment s'adequava, per la quantia, quan l'assunt no superara els trescents sous; i més avant, per la matèria, sempre que les diferències es produïren entre "amos" i criats; cobrament de medicaments; sobre bens mobles d'escàs valor; vendes fetes en les tendes de roba; i percepció d'honoraris mèdics.

A l'adequació al procés verbal s'afegí l'abaratiment els costos reduint els "drets" econòmics dels escrivans, llimitant a dos les audiències mensuals, i delegant el coneiximent en el Virrei o lloctinent del mateix. Tot açò permeté simplificar i abaratir, consegüentment tot el procés.

A l'adequació al procés verbal s'afegí l'abaratiment els costos reduint els "drets" econòmics dels escrivans, llimitant a dos les audiències mensuals, i delegant el coneiximent en el Virrei o lloctinent del mateix. Tot açò permeté simplificar i abaratir, consegüentment tot el procés.

45. Diu que "no podían actuar en representación de nadie, ni aun en el de sus hijos menores y huérfanos (fuero V) alzándose solo la prohibición cuando se trataba de litigios en que fuesen interesadas ellas misma ó sus padres con la limitación en este caso de que no hubiese nadie que pudiera representarlos" (pàgina huitantaú).

No res diu al respecte del principi conseqüència dels dits principis del procediment. Ara be, resulta significatiu que, encara que el procés fora principalment escrit, poguera afirmar-se que regia la concentració. De fet, per molt dispers que es puga entendre el procediment fruit de l'escriptura procedimental, es llimitava significativament en el temps, concretament en un mes, minimisant tota dispersió fins a entendre'l concentrat.

Este periodo resultava relativament breu si atenem a l'habitual complexitat d'un pleit, i que sols podia prorrogar-se quan aixina ho consentiren les parts, conseqüència de la pràctica de les proves. De totes maneres, advertix, *"no se necesitaban de grandes probanzas, pués de ordinario bastaba exigir el juramento... para que quedasen perfectamente definidos todos los puntos"* (pàgina huitantanou).

Previsió que resulta certament significativa si atenem a que actualment no falten propostes d'introduir llimitacions en la duració de determinats procediments, per eixemple, en l'instrucció del procés penal espanyol, com una mida "innovadora".

Aixina mateix, es conseguia rapidea fixant que el Justícia resolguera tots els assunts dins de l'any del seu eixercici, arribant a llimitar el determini tant en que havien de practicar-se totes les actuacions, con resoldre's les apelacions, en trenta dies. I també podia obtindre's este objectiu prohibint el plantejament de incidents en tot el procés, i de dilacions especialment en fase d'eixecució (pàgina cent onze)

2. Control de la mala fe

Segons afirma Uguet, *"la principal preocupación fue que la rapidez impidiera la mala fé que con la provocación de incidentes podía hacer ineficaz la sentencia, el día que tuviera que ejecutarse"* (pàgina huitantahuit).

Junt a lo dit sobre la duració màxima del procediment, pot afegir-se que, com els Secretaris cobraven segons el volum de folis que escrivien, es prohibi que feren voluminosos "autos", ordenant que no passaren de *"determinado número de folios los legajos del pleito"*⁴⁶.

Es conseguia rapidea fixant que el Justícia resolguera tots els assunts dins de l'any del seu eixercici, arribant a llimitar el determini tant en que havien de practicar-se totes les actuacions, con resoldre's les apelacions, en trenta dies. I també podia obtindre's este objectiu prohibint el plantejament de incidents en tot el procés, i de dilacions especialment en fase d'eixecució

46. Els Secretaris, degut a que la percepció dels seus honoraris s'ajustaven

Es reglamenta el número de folis dels pleits, les maneres de publicació de la sentència, lliurança de testimonis, fòrmules, convivència d'escrivans, notaris i advocats. Justament en este punt els redactors dels furs resulten molt eficaços. Eviten tortes interpretacions, grans alegats i manifestacions de innecessària erudició, arribant a prohibir-se la cita de disposicions llegalis no contingudes en els furs. Conseguint evitar la temeritat, imponent-los la sanció de les costes en alguns casos.

I en el procés penal, al denunciar (*"demandar un delito"* diu en la pàgina norantaú), ademés del jurament, havia de pres-tar fiança, concretament es comprometia a entregar doscents morabatins *"para que en caso de que fracase su intento se distribuyeran, entregando la mitad al fisco y el resto á la persona que hubiere sufrido las molestias por causa de la injusta imputación"*.

A la fi, conclou Uguet que la "moralidad" en l'administració de justícia té diverses manifestacions. Bàsicament, impedit que els juges dobleguen la seua voluntat obligant-los a no atendre pretensions capcioses, i evitant la vinculació en la "classe elevada" (pàgina cent dotze). Es reglamenta el número de folis dels pleits, les maneres de publicació de la sentència, lliurança de testimonis, fòrmules, convivència d'escrivans, notaris i advocats. Justament en este punt els redactors dels furs resulten molt eficaços. Eviten tortes interpretacions, grans alegats i manifestacions de innecessària erudició, arribant a prohibir-se la cita de disposicions llegalis no contingudes en els furs. Conseguint evitar la temeritat, imponent-los la sanció de les costes en alguns casos (pàgina cent catorze).

Esta voluntat de control de la mala fe en el procés, no solament per la part, els seus assessors o representants, sino també per l'orgue jurisdiccional, és un tema que, de forma més o manco tímida i eficaç, es troba regulat en la vigent Llei d'Enjuiciament Civil espanyola, arribant a impondre a les parts, entre unes altres coses, multes importants (artícul 247 LEC 1/2000), sense quedar exclosos de responsabilitat d'altres que puguen intervenir.

3. Itinerari procedimental

A) Inici de la litis i defenses prèvies

S'obria en demanda firmada per advocat puix, en cas contrari, havia de manifestar-se expressament qui l'havia inspirada i dirigida. De destacar és que el pleit no es considerava escomençat fins que el demandat la contestava en el termini de tres o cinc dies otorgats segons que la quantia fora o no superior a cincents morabatins.

al número de fulls que escrivien, pareix que procuraven augmentar les del juí, en explicacions innecessàries i fent constar antecedents completament inútils. Per això les Corts acodiren al Rei suplicant que acabara en estos vicis processals (pàgina cent).

Ans de la contestació stricto sensu es podien presentar defenses prèvies, açò és, recusacions, qüestions de competència i excepcions dilatòries. Respecte d'estes últimes, les que nomena "*dilaciones*", senyala que havien de introduir-se dins dels dos o tres dies següents a l'emplaçament, excloent-se els dies inhàbils, que arribaren a ser molt numerosos. Sols una vegada consentida l'autoritat del juge, per considerar-lo competent, podia escomençar verdaderament la litis.

B) Alegacions y la seua prova

En la contestació podien formular-se les defenses materials admissibles: pagament, compensació, novació, falsetat, "*y otras varias*" –diu-. Correspon la càrrega de la prova al qui les oponia, devent contindre's en escriptures publiques i no contradir "*la santidad de la cosa juzgada*" segons el fur XIII, de la *rúbrica quarta del llibre VII*.

Fixada la qüestió litigiosa, es practicaven les proves. En especial la testifical "*se llevaba á efecto con la solemnidad hoy establecida*" (sempre en 1913), presentant preguntes per escrit (hui, en 2015, pràctica en desús), s'interrogaven als testics proposats.

C) Sentència

Reunits els antecedents, el juge decidix mijançant sentència, de "*absolución ó condena del denunciado*". I una vegada pronunciada i publicada dita sentència, no es facilitaven més "*testimonis*" (còpies) que els que demanaven expressament les parts⁴⁷, ni encara si alguna d'elles estiguera en rebelia, puix en este cas la notificació es feya en audiència pública.

Com en l'actualitat, forçosament la sentència havia de contindre decisió sobre costes. Al respecte pareix que Uguet critica que no s'atenguera a les normes de la temeritat o mala fe. Diu que els redactors dels furs consideraren "*quizá sin acierto, que los preceptos forales sobre los diferentes ordenes del derecho eran lo suficientemente explicitos para evitar dudas en su interpretación, y por consiguiente que al comenzarse un debate los directores de las partes estaban plenamente convencidos del éxito que podían alcanzar y el tenor de las costas impedía*

47. Com s'ha dit adés, la idea d'estes disposicions era abaratir els costos judicials. Com explica Uguet (pagines cent dos i cent tres), "*sabiendo los Secretarios que nada les tenía que producir la libranza de testimonios, por ser común que los pidieran los interesados, procuraban en la redacción ser breves siguiendo las prescripciones forales*".

S'obria en demanda firmada per advocat puix, en cas contrari, havia de manifestar-se expressament qui l'havia inspirada i dirigida. De destacar és que el pleit no es considerava escomençat fins que el demandat la contestava en el termini de tres o cinc dies otorgats segons que la quantia fora o no superior a cinccents morabatins.

Ans de la contestació stricto sensu es podien presentar defenses prèvies, açò és, recusacions, qüestions de competència i excepcions dilatòries. Respecte d'estes últimes, les que nomena "*dilaciones*", senyala que havien de introduir-se dins dels dos o tres dies següents a l'emplaçament, excloent-se els dies inhàbils

Una vegada pronunciada i publicada dita sentència, no es facilitaven més "*testimonis*" (còpies) que els que demanaven expressament les parts, ni encara si alguna d'elles estiguera en rebelia, puix en este cas la notificació es feya en audiència pública.

Mentres dura este periodo no seran admissible incident ni "dilació" alguna que pugua entorpir el compliment del deure de prestació impost; siga "el imperativo mandato del Rey", alegacions de causes de nulitat de documents o testics, o qualsevol atra anormalitat. Tot açò al marge de que, en litigi posterior, puguen debatre's.

se arriesgasen en intentar, si no les asistia plenamente la razón legal".

D) Recursos

Llevat del declarat en rebelia, al qui no es permetia apelar⁴⁸, aquells "disgustados por considerarla contraria á sus intereses y á las prescripciones forales" (açò és, tenint gravamen) podien apelar la sentència en el determini de deu dies, sempre que la resolució fora definitiva i no interlocutòria. Tampoc pareix que fora admissible l'apelació en la fase d'eixecució, per lo manco en matèries com lloguers o tributs⁴⁹.

La competència funcional es corresponia al mateix juge, pero auxiliat per persona perita. Esta era nomenada als cinc dies d'admesa l'eixecució si les parts residien en la mateixa població o als deu, si vivien en cas contrari. I si en dits determines no es sollicitava el nomenament, cessava el dret del apelant i es tenia per ferma la sentència (pàgina 105).

E) Eixecució

Si era consentida (perque no es recorria), i es supon que no es complia voluntàriament, s'obria l'eixecució de la sentència. Mentres dura este periodo no seran admissible incident ni "dilació" alguna que pugua entorpir el compliment del deure de prestació impost; siga "el imperativo mandato del Rey", alegacions de causes de nulitat de documents o testics, o qualsevol atra anormalitat. Tot açò al marge de que, en litigi posterior, puguen debatre's, "siempre con el temor de las costas si no triunfaban en el pleito" (pàgina cent nou).

48. "Se limitaban las facultades de los rebeldes, suponiendo propósitos temerarios en que adoptaban tal actitud y así dispusieron que el contumaz citado por tres veces y no comparecido no pudiera apelar la sentencia dictada (fuero XIV)" (pàgina cent sis).

49. D'atra banda, afirma que "unicamente cabian tres apelaciones en cada asunto (fuero XVIII) y el recurso no se admitia en la ejecución de sentencia firme" (pàgina cent set), L'ultima apelació era davant el Justicia. I al respecte advertix: "como era grande el trabajo que pesaba sobre este funcionario, era frecuente el que delegara en persona perita para que conociera del asunto bajo su autoridad y responsabilidad aún siempre que las sentencias que las apelaciones se dictaban habian de serlo en plazo perentorio, pues no podian bajo ningún concepto los jueces demorar el termino del pleito, y así se sustituye que cada una de las instancias duraran solamente un mes (fuero XXXV) y que no se admitirán otras probanzas y escrituras que las que obraban en los autos (fuero XXXII)" (pàgines cent set i cent huit).

4. Procediment extrajudicial (arbitrage)

Adequat per qualsevol qüestió que no fora de naturalesa delictiva, podia encomanar-se la solució de les diferències en juí arbitral a "persones honrades", encara que quedaven exclosos de ser àrbits les dones, els menors de vinticin anys i els que foren juges "ordinaris". El càrrec, ademés, era hereditari, traslladant-se *mortis causa* l'obligació a l'hereu sempre que fora major de vinticin anys i no "femella". A diferència del règim actual (de 2015), el càrrec no era remunerat.

Com el procediment judicial, i, significativament, semblant al arbitral actual, l'arbitrage havia de durar be el determini que les parts hagueren establert, o be un màxim de sis mesos o un any des d'haver proposat la qüestió segons si era dins de València o fora del Regne. I, lo més significatiu, en la meua opinió, es que l'àrbit poguera obligar al condemnat si es resistia a prestar el degut respecte a la resolució (denominada, com la judicial, igualment "sentència").

Per qualsevol qüestió que no fora de naturalesa delictiva, podia encomanar-se la solució de les diferències en juí arbitral a "persones honrades", encara que quedaven exclosos de ser àrbits les dones, els menors de vinticin anys i els que foren juges "ordinaris". El càrrec, ademés, era hereditari.

V. Valoracions finals.

Uguet en la seua tesis es presenta com un entusiasta del Dret Processal Valencià. Arriba a dir que *"el enjuiciamiento valenciano presentaba caracteres envidiables por su asombrosa sencillez"* (pàgina noranta). També afirma que *"la rapidez en los pleitos, y el atajar la mala fé en los litigantes, habían de ser notas que caracterizasen un perfecto procedimiento, y... ambas condiciones las reunia el derecho valenciano"* (pàgina cent dèu).

Considera, no absent de raó, que la lleislació foral valenciana era *"digna d'estudi"*, i argumenta (pàgina cent quinze), que és aixina perque *"en ella aparecen solucionados problemas que preocupan á nuestros legisladores por no encontrar medios adecuados"*. Provablement el seu entusiasme poguera ser un tant retòric o exagerat si es preten que el Dret Processal valencià solucione tots els mals de la justícia. Pareix prou patient que un procés, o una bona part del mateix, vigent exclusivament fins al fatídic any 1707, resultarà incompatible

Obri l'estudi del Dret Processal valencià. I ho fa no solament en una perspectiva de divulgar el règim legal que imperava en l'època foral, sino ressaltant allò més nou, significatiu i, en la seua opinió, aprofitable.

La tesis doctoral de Joaquín Uguet Soriano és, puix, una magnífica invitació a desenvolupar en major émfasis l'estudi del Dret Processal valencià.

i fins en bona part dels seus aspectes clarament obsolet si el traslladem en el temps. Pense's solament en l'exclusió que llavors patien les dones en tots els elements personals que integraven els òrguens jurisdiccionals. La regulació podia ser perfectament adequada a la realitat socio-política de l'època pero, en un tall de mes de tres cents anys sense adaptacions ni actualisacions, per molt perfecta i desenvolupada que poguera trobar-se, lo més immediat es que adolixca en general de falta de modernitat. No obstant això, encara poden obtindre's sorprenents propostes innovadores i útils.

L'oportunitat de l'elecció del tema en els començament del segle XX és indiscutible. Si llavors els estudis sobre Dret foral valencià poden considerar-se incipients, els de Dret Processal valencià venien sent inexistents des de feya més de doscents anys.

Uguet oferix una panoràmica dels aspectes específics del procés valencià, bàsicament civil, puix del pena apenes fa alguna puntual indicació, en comparació en el procés modern (s'ha d'entendre el que regulava la Llei d'Enjuiciament Civil de 1881). Ademés, Uguet aporta interessants arguments interpretatius d'orientació eminentment pràctica, al temps que resalta els aspectes generals més significatius i aprofitables des d'una perspectiva moderna: la rapidesa i la busca de la bona fe processal.

Lo més significatiu és que obri l'estudi del Dret Processal valencià. I ho fa no solament en una perspectiva de divulgar el règim legal que imperava en l'època foral, sino ressaltant allò més nou, significatiu i, en la seua opinió, aprofitable.

La tesis doctoral de Joaquín Uguet Soriano és, puix, una magnífica invitació a desenvolupar en major émfasis l'estudi del Dret Processal valencià, primer per a conèixer-lo en la profunditat que l'importància de la matèria requereix; i, en tot cas, en l'objectiu de recuperar-lo, no solament en cas d'una tan hipotètica com a hores d'ara improbable recuperació de la jurisdicció valenciana, sino sobre tot per aprofitar les nombroses aportacions tan pròpies dels valencians com innovadores i aprofitables en tan singular àmbit del dret. Sense dubte, el seu estudi resultarà útil en l'objectiu constant d'atényer una justícia de qualitat, moderna, ràpida i sense pèrdua de certea ni de garanties.

Bibliografía citada.

- ALCALÁ ZAMORA, Niceto: *Estudios de teoría general e historia del proceso (1945-1972)*, I, UNAM, México, 1974.
- ASENCIO MELLADO, José María: *Introducción al Derecho Procesal*, Tirant lo Blanch, Valencia.
- BLASCO GIL, Yolanda: "Catedráticos de la Facultad de Derecho de Valencia, 1900-1930", en ATIENZA, EVANGELIO, MAS Y MONTES: *Pensamientos jurídicos y palabras dedicados a Rafael Ballarín*, Universitat de València, Valencia, 2009.
- BLASCO GIL, Yolanda: "Entre la trayectoria universitaria y social: los catedráticos de Derecho de Valencia, 1900-1939", en PAVÓN ROMERO, Armando: *Promoción universitaria en el mundo hispánico. Siglos XVI al XX*, México, IISUE-UNAM, pàgs. 191-233.
- BOIX, Vicente: *Apuntes históricos sobre los fueros del antiguo reino de Valencia*, Imprenta de D. Mariano de Cabrerizo, Valencia, 1855.
- CACHÓN CADENAS, Manuel: "Miguel Romero, Mauro (1873-1946)", en *Diccionario de catedráticos españoles de derecho (1847-1943)*, Universidad Carlos III de Madrid, http://portal.uc3m.es/portal/page/portal/instituto_figuerola/programas/phu/diccionariodecatedraticos/lcatedraticos/mromero
- CALAMANDREI, Piero: "Istituzioni di diritto processuale civile", en *Opere Giuridiche*, IV, Napoli, 1970, (a on se recopila la seua obra, publicada per primera volta en Pàdova, 1941).
- CHABÀS, Roque: *Génesis del Derecho foral de Valencia*, Imprenta de Francisco Vives Mora, València, 1902.
- CORDÓN MORENO, Faustino: *Introducción al Derecho Procesal*, Aranzadi, Cizur Menor.
- DE LA OLIVA SANTOS, Andrés (i atres): *Derecho Procesal. Introducción*, Madrid, Centro de Estudios Ramón Areces.

- FENECH NAVARRO, Miguel: *Estudios de Derecho Procesal*, (en Carreras), Bosch, Barcelona, 1962.
- GARCÍA EDO, Vicent: "Derecho foral e identidad valenciana (Comentarios al Título I del Estatuto de Autonomía)", en *Corts, Anuario de derecho parlamentario*, núm. 18, 2007, pàgs. 301-21.
- GARCÍA EDO, Vicent: "El dret foral valencià abolit el 1707", en *Anuari de l'Agrupació borrianenca de cultura: Revista de Recerca Humanística i científica*, 2007, pàgs. 13-24.
- GIMENO SENDRA, Vicente: *Introducción al Derecho Procesal*, Colex, Madrid. MONTERO AROCA, J. (i altres), *Derecho Jurisdiccional. Parte general*, Tirant lo Blanch, Valencia.
- GÜNZBERG MOLL, Jordi: "Historiografía del dret català", en BALCELLS, Albert: *Història de la historiografia catalana*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2004, pàgs. 249-70.
- INSA RIBELLES, Maria Dolores: "La justicia municipal en el Condado de Cocentaina durante el siglo XVI: problemas jurisdiccionales", en *En la España Medieval*, vol. 7, 1985, pàgs. 1645-59.
- MANCEBO, María Fernanda: *La universidad de valencia. De la Monarquía a la República (1919-1939)*, Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, Univesitat de València, Valencia, 1994.
- MANCEBO, María Fernanda: "El proyecto político de los universitarios. Aportación de los valencianos", en GIRONA, Albert, y MANCEBO, María Fernanda: *El exilio valenciano en América. Obra y memoria*, Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, Univesitat de València, Valencia, 1995, pàgs. 139-58.
- MANGLANO Y CUCALÓ DE MONTULL, Joaquín: *Apuntes para una memoria sobre el Justicia de Valencia*, Valencia, 1916.
- MORENO CATENA Victor, i CORTÉS DOMÍNGUEZ Valentín: *Introducción al Derecho Procesal*, Tirant lo Blanch, Valencia.
- ORMAZÁBAL SÁNCHEZ, Guillermo: *Introducción al Derecho Procesal*, Marcial Pons, Madrid.

- ORTELLS RAMOS, Manuel (i altres): *Introducción al Derecho Procesal*, Thomson-Reuters Aranzadi, Cizur Menor.
- PEDRAZ PENALVA, Ernesto: *Sobre el "Poder" Judicial y la Ley Orgánica del Poder Judicial*, en "Constitución, Jurisdicción y Proceso", Madrid, 1990.
- PÉREZ GARCÍA, Pablo: "Una magistratura de la Valencia moderna: El Justicia criminal (1598-1621)", en *Estudis: Revista de historia moderna*, núm. 12 1985-86, pàgs. 207-29.
- PILES ROS, Leopoldo: *Estudio documental sobre el Bayle de Valencia. Su autoridad y jurisdicción*, IAM, Valencia, 1970.
- PRIETO CASTRO Y FERRÁNDIZ, Leonardo: *Derecho de Tribunales. Organización, funcionamiento, gobierno*, Aranzadi, Pamplona, 1986, pàgs. 83-8.
- ROCA TRAVER, Francisco A.: *El justicia de Valencia*, Ayuntamiento de Valencia, Valencia, 1970.
- RULL VILAR, Baltasar: *Organización judicial del antiguo Reino de Valencia*, Ilustre Colegio de Abogados de Valencia, Valencia, 1950.
- SERRA DOMÍNGUEZ, Manuel: *Estudios de Derecho Procesal*, Ariel, Barcelona, 1969.
- VILLALONGA VILLALBA, Ignacio: *El régimen foral valenciano: Los jurados y el consejo*, Valencia, 1916.

COLABORAN EN ESTE VOLUMEN

Diego Simó Sevilla

María de los Reyes Sánchez Moreno

Alejandro Valiño Arcos

Carmen Boldó Roda

Aniceto Masferrer Domingo

José Bonet Navarro

Enrique de Miguel Fernández-Carranza

M^a de los Desamparados Cabanes Pecourt

Prof. Dr. José Vicente Gómez Bayarri

Enric Esteve i Mollà